

АНАЛІЗ ВЛАСНОГО ДОСВІДУ УЧАСТІ У ЖИВОПИСНОМУ ПЛЕНЕРІ

Ще Гете зазначав, що найбільш оригінальні рішення – це вдало підібрані та донесені до сучасника історії минувшини. Щоб створити неповторне, відкрити нові можливості там, де, здавалося б, розкладено все по полицях, необхідно ввібрати досвід минулих поколінь, дослідити його. Це перший крок кожного майстра.

Існує чимало способів вивчення нового матеріалу. Одним із них для діячів мистецтва є пленер. Яку б спеціальність ви не обрали: живопис, архітектуру чи дизайн, ніхто і ніщо не надасть вам більше інформації, ніж жива природа. Саме тому робота з натури на свіжому повітрі не втрачає своєї актуальності і продовжує розвиватися у сучасному світі.

Пленер (з фр. *plain air* – відкрите повітря) – процес, під час якого художник працює зовні: на вулицях міста чи на лоні природи. У французькій мові також зустрічається синонімічний вислів «*reinture sur le motif*» – відтворення ситуації, що відбувається перед очима художника.

Започаткування пленерного живопису приписують майстрам Барбізонської школи та імпресіоністам. Їх внесок у розвиток цього напрямку неможливо недооцінити. Характерним етапом роботи барбізонців був етюд з натури, який пізніше дописувався у майстерні. Це був неабиякий виклик академізму й романтизму, які панували у тогочасній Франції. Відокремивши пейзаж у самостійний жанр, художники відкрили глядачам красу патріархальної природи. Простий сюжет, реалістична композиція і передача повітряного середовища – ось до чого прагнули пейзажисти.

Теодор Руссо мріяв віднайти таку живописну мову, яка була б близька до самої природи, аби ліс на картинах «говорив». Допрацьовуючи композиції в майстерні, художник намагався не втратити відчуття реалістичності зображуваного сюжету. Його роботам характерне узагальнене спостереження над певним мотивом [4].

За першим кроком йшов наступний. ХІХ століття можна без сумніву назвати століттям пленерного живопису. Художники покинули свої майстерні. Виникає імпресіонізм і приносить з собою чистоту фарб та відмову від чорного. Пленерні етюди підносяться до рівня повноцінних самостійних картин. Яскраві, сповнені світла полотна передавали не лише кольорове багатство навколишнього світу, а й миттєве враження художника. Це, напевно, і був найважливіший досвід, вплив якого ми спостерігаємо й сьогодні. Художники К. Моне, Е. Дега, К. Піссарро, А. Сіслей, О. Ренуар прагнули писати «лише з природи», фіксуючи короткий стан природи з певним освітленням. Їх картини здавалися незавершеними, через що живописці отримували чимало дорікань від критиків та публіки.

Окрім того, імпресіоністи використовували нову техніку письма, формуючи колористичне відношення між теплими і холодними тонами. Новий живописний спосіб породив пленеризм – течію, для якої характерне широке вільне письмо окремими мазками без подальшої роботи над нюансами. Замість численних лісеровок художники почали використовувати метод «alla prima».

Було б помилкою вважати, що пленерні практики взагалі не мали місця до ХІХ століття. Чимало художників зверталось до них і раніше. Зокрема, особливого розвитку пленер набув у Російській імперії. Перші кроки для його освоєння зробив російський живописець – Сильвестр Щедрін. Навіть масштабні полотна митець писав на свіжому повітрі. Прискіпливе вивчення природи й постійний пошук засобів, необхідних для передачі повітря і світла, призвели до відмови художника від прийнятого в академічному пейзажі умовного коричневого тону. Яскраве сонячне освітлення він, один із перших, почав передавати холодними сріблястими тонами.

Високої майстерності досяг і Костянтин Коровін, який надавав перевагу етюдам, доведеним до завершеності, але у той самий час зберігши яскравість першого погляду. Важливим для нього було й почуття «живості» роботи. Своїм учням художник постійно нагадував про необхідність цілісного сприйняття побаченого, зауважував, що живопис неймовірно точна справа. «Цілісність тримається на нюансах, трішечки не потрапиш і її немає», – говорив майстер.

Вагомий внесок у розвиток натурного живопису зробили члени Товариства пересувних художніх виставок. Поступово затверджуючи засади реалізму, вони вивели творчість художників на новий рівень. Буденність сюжету стала проявом найвищої категорії краси. У той

самий час домінантою виступає ідейний зміст твору, а живописні проблеми відступають на задній план. Проте художники часто звертаються до етюдних практик, збирають образи рідної землі.

Так Станіслав Жуковський чимало часу присвятив етюдам, на яких зобразив основні співвідношення неба і землі, намагаючись ухопити швидкоплинні особливості пейзажу. Закінчивши один картон, він одразу брався за інший. Постійна практика дала можливість художнику точно передавати різноманітні природні явища, які тривають лічені хвилини.

Хоча основним пленерним матеріалом вважаються олійні фарби, поступово разом із живописом розвивається й графіка.

Іван Шишкін, відомий детальними й неймовірно точними пейзажами, залишив також не менш точні замальовки пером та вугіллям. Коріння і гілки, каміння і мох, різноманітний рельєф – усе передано портретними, характерними лише йому рисами. Виступає Шишкін і як майстер тонового рисунку з глибоким опрацюванням плановості простору.

Олексій Саврасов – основоположник ліричного пейзажу. Його численні замальовки олівцем приваблюють не лише виразним академічним рисунком, а й вдало переданим мотивом.

Неможливо не згадати Валентина Серова. Його чисельні натурні замальовки тварин, людей, куточків природи виявляють віртуозне застосування рисувальних засобів. Лінії, штрихові і тонові плями передають перспективу і простір. Нерідко у пейзаж художник вводить людей чи тварин.

Особливим етапом розвитку пейзажного живопису є творчість Архипа Куїнджі. Не отримавши класичної освіти, художник усе своє життя присвятив малюванню. І дня не проводив без олівця. Декоративність кольору, ритмічне чергування узагальнених плям і переконливі реалістичні деталі – популяризовані майстром засоби, які використовуються і сьогодні [6].

У часи всеохоплюючого комуністичного контролю пленер виступає як засіб реалістичного відтворення художником навколишнього світу, уникаючи тиску ідей соціалізму. Михайло Дерегус, Микола Самокиш, Микола Бурачек продовжували реалістичні традиції попередників.

XXI століття – новий виток розвитку натурних замальовок. Із кожним днем пленер усе більше набирає популярності, а разом з тим приймає різні форми. Спираючись на досвід попередників, з'являється

необхідність класифікувати різновиди пленеру, виділяючи навчальні й художні та арт-сніданки і марафони.

Навчальні пленери практикуються переважно освітніми закладами художнього спрямування. Їх основною метою є отримання учнями/студентами необхідних навичок, пізнання ними навколишнього світу та освоєння передачі побаченого різноманітними творчими засобами. До окремого підвиду навчального пленеру можна віднести досить популярні організовані натурні практики під керівництвом досвідчених художників. Наприклад, акварельні майстер-класи Сергія Курбатова і Надії Лойтлофф.

Рис. 1. Етюди і зарисовки, виконані автором

Художні пленери – спільна праця групи художників, що проводиться у містах чи мальовничих куточках України та світу, організовані за підтримки Спільноти художників, органів місцевої влади, меценатів тощо.

Поширюються й арт-сніданки, під час яких учасники збираються невеликими групами і виконують замальовки спільної тематики або сюжету.

Оскільки інтернет посів важливе місце в нашому житті, варто також виділити марафони в соціальних мережах, яскравим прикладом яких є «Екстримскетчинг» від Kalachevaschool чи «Веселий скетчер» від Мар'яни Брюханової. Перевагою такого виду пленеру є відносна свобода у виборі часу виконання, що дуже важливо в сучасному перевантаженому стилі життя, а також можливість спілкування між художниками з різних куточків світу. Це сприяє швидкому обміну досвідом у легкій невимушеній формі.

Розглянемо детальніше організовані навчальні пленери. У червні 2016 року автор взяв участь в одному з таких заходів. Пленер проходив у Полтаві під керівництвом Нато Мікеладзе та Інни Гуржій. Основними робочими матеріалами було вибрано олійні та акварельні фарби. Робота над кожним об'єктом починалася з наочного прикладу виконання етюду в тому чи іншому матеріалі, яка супроводжувалася індивідуальними рекомендаціями художниць.

Рис.2. Під час пленеру

11.06.2016	Перший день пленеру, субота, ранок Учасники побачили виконання етюдів аквареллю «по мокрому» та олійними фарбами. Малювали не зважаючи на негоду. Згодом погодні умови ускладнилися, через що практику довелося прервати.
12.06.2016	Неділя, полудень Неділю вирішено зробити вихідним днем. Самостійно була закінчена зарисовка Свято-Успенського собору кольоровими олівцями. Ясна погода стала у нагоді.
13.06.2016	Понеділок, вечір Виконання панорами. Вологе повітря і туман сформували цікаву для опрацювання атмосферу. Але злива знову перервала практику.
14.06.2016	Вівторок, вечір Об'єктом малювання був Краєзнавчий музей. Розпочато етюд, але раптом розпочався дощ і знову змусив учасників розійтися.
15.06.2016	Середа Злива. Всі вдома.
17.06.2016	П'ятниця, вечір Малювали у Петровському парку. Зарисовку виконано у змішаній графічній техніці маркерами та аквареллю.
24.06.2016	П'ятниця, вечір Малювали на вулиці Пилипа Орлика (Паризької комуні) поблизу Спаської церкви. Цього дня замальовано лілії акварельними фарбами.
25.06.2016	Останній день пленеру, субота Остання зустріч запам'яталася плідною працею та чудово проведеним часом серед живої природи у Дендропарку. Виконано зарисовку вугіллям та етюд олійними фарбами.

Таблиця 1. Щоденник учасника

Під час пленеру автором виконано три етюди олійними фарбами, замальовку аквареллю та три рисунки різними графічними матеріалами. Отримано досвід тонової передачі різних станів природи, таких як яскравість сонячного дня, туманна вологість та інші.

На власному досвіді автор переконався, що погодні умови мають чималий вплив на виконання етюдів з природи. Від них залежить в першу чергу вибір робочого матеріалу, а також місце проведення та час виконання. Мряка та дощ, який постійно накрапав, можуть стати на заваді виконання замальовок акварельними фарбами. Адже надмірна вологість не дасть фарбі закріпитися на папері. Окрім того,

такі умови не є комфортними, тож час виконання необхідно звести до мінімуму.

Такий вид пленеру має чимало переваг. Передусім, це можливість кожного з учасників отримати персональні рекомендації від досвідченого художника, безпосередньо спостерігати за виконанням етюдів професіоналом. По-друге, це закріплення власних знань та навичок не лише в процесі малювання, а й під час спілкування. Обмін досвідом між учасниками у вигляді порад один одному. Також спільна справа надає чималої мотивації до розвитку, надає підтримку тим, кому не вистачає впевненості у своїх силах. Організатори вибирали лише локалізацію для пленеру, що дало можливість свободи вибору зображуваного об'єкту учасниками залежно від бажань і навичок. Це стало поштовхом до вираження індивідуальності кожного.

Який би різновид пленеру не було обрано, це буде важливий етап навчання. Виконання етюдів на свіжому повітрі ставить нові завдання і нові труднощі порівняно з малюванням у приміщенні. Віддаленість об'єктів, багатство рефлексів і велика кількість світла – незвичні умови. До того ж залежність від часу виконання, пори року й швидкоплинність стану природи змушують художника миттєво орієнтуватися в ситуації, привчають швидко вихоплювати основні риси об'єкта. Також пленер допомагає у вивченні різноманітних матеріалів і засобів вираження. Розвиває здатність бачити і швидко аналізувати побачене, створюючи цілісний образ.

Література

1. Карасев Ю. В. Особенности живопису на пленере / Ю. В. Карасев. // ФУНДАМЕНТАЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ. – 2005. – №1. Роль пленера в процессе обучения студентов [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <http://cyberleninka.ru/article/n/rol-plenera-v-protsesse-obucheniya-studentov>.
2. Что такое \"пленэр\" [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <http://fb.ru/article/188721/plener---cto-eto-slovo-znachit>.
3. Статьи о живописи, скульптуре, искусстве [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <http://www.chernorukov.ru/articles/>.
4. Куинджи Архип Иванович [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <http://chtoby-pomnili.com/page.php?id=3301>.
5. Научно-практические конференции ученых и студентов. Публикации Scopus. Авторские и коллективные монографии. [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://sibac.info/conf/philolog/xxii/32427>.

6. История возникновения пленэра [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <http://kievartschool.com/programs/o-plenere>.
7. ПЛЕНЭР В ГРАФИКЕ В РУССКОЙ ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ШКОЛЕ [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <http://research-journal.org/pedagogy/plener-v-grafike-v-russkoj-xudozhestvennoj-shkole/>.